У 1920-х роках цього століття в Дюссельдорфі на Рейні жила така собі пані Розалія фон Тюммлер, уже понад десять років як овдовіла, з донькою Анною і сином Едуардом — у вигідних, хай і без зайвого розкошу, умовах. Її чоловіка, оберстлейтенанта фон Тюммлера, смерть забрала на самім початку війни. Загинув він не в поєдинку, а геть безглуздо: в автомобільній катастрофі. Проте все ж можна було сказати, що помер на полі бою смертю патріота. Його загибель завдала важкого удару тоді ще сорокарічній дружині, яка нараз утратила і батька своїх дітей, і веселого та радісного супутника життя. Часті відхилення останнього від доктрини подружньої вірності були лишень свідченням його міцного здоров'я і бадьорого духу.

Розалія, рейнландка за кров'ю і мовою, провела всі двадцять років свого подружжя в кипучому, працьовитому Дуйсбурзі, де була військова частина фон Тюммлера. Після втрати ж чоловіка вона, разом з вісімнадцятирічною донькою і на дванадцять років молодшим сином, переїхала в Дюссельдорф. Частково вони обрали це місто через знамениті прекрасні парки (пані фон Тюммлер була великою прихильницею живої природи), почасти ж тому, що Анна, серйозна дівчинка, мала хист до образотворчого мистецтва і прагнула відвідувати видатну тутешню художню академію. Десять років маленька родина

жила на вулиці вілл, засадженій липами й названій іменем Петера фон Корнеліуса*. Там їм належав будиночок, оточений садом, і затишно, хай і дещо старомодно, умебльований у стилі, популярному на світанку заміжжя Розалії. Їхні двері були гостинно відчинені невеличкому колу знайомих і друзів, серед них — професори художньої і медичної академій, а також пара подружжів з індустріальної галузі. Хоч і щедро присмачені, за місцевою традицією, вином, веселощі на цих званих вечорах ніколи не виходили за рамки пристойного.

Пані фон Тюммлер любила товариство. Вона охоче виходила в люди і влаштовувала гостини — у межах того, що могла собі дозволити. Її пряма, радісна вдача й добросердість, що виражалася і в любові до природи, завойовували загальну прихильність. Невисока, але з гарно збереженою фігурою, уже вельми посивілим густим хвилястим волоссям і делікатними, хоч і дещо постарілими, руками, на тильному боці яких за роки утворилося чимало схожих на ластовиння величеньких плям — явище, проти якого ще не вигадали знадобу — вона однаково здавалася молодшою за свої літа. Мала розкішні, жваві каштанові очі, що виблискували на милому личку із жіночними рисами. Ніс її легко червонів, особливо в компанії, у піднесеному настрої, і вона намагалася приховати цей ґандж під легким шаром пудри. Даремно: на загальну думку, він її тільки прикрашав.

Дитя весни, народжена у травні, Розалія відсвяткувала свої п'ятдесяті уродини серед дітей і десятка чи дюжини друзів дому. Пані й панове зібралися в садку заміської кав'ярні за заквітчаним столом, завішаним строкатими

* Петер фон Корнеліус — німецький художник-романтик, представник групи назарейців. — *Тут і далі прим. пер., якщо не вказано іншого.*

лампіонами. Дзвеніли фужери, лунали тости — частково щирі, частково жартівливі — і Розалія, оточена радістю, і сама раділа, хоч і не без певного зусилля над собою: уже давно, а особливо цього вечора, її здоров'я страждало від органічних розладів, пов'язаних із її літами, і поступового, уривчастого згасання її тілесної жіночності, що його вона зустрічала з великим душевним спротивом. Її мучили тривожні переживання, серцевий неспокій, головні болі, духовний занепад, що інколи тривав цілими днями, і напади роздратування, через які й цього святкового вечора вона ледь зносила безглузді гумористичні промови деяких панів на її честь. Вона вже кілька разів обмінялася з донькою розпачливими поглядами, добре обізнана, що Анна й у стані душевної рівноваги терпіти не могла пласких жартів.

Вона мала сердечні, довірливі стосунки із цією дитиною, значно старшою за брата, що стала їй подругою і розрадою в тяготах перехідного віку. Двадцятидев'ятирічна Анна так і не вийшла заміж, і Розалію це — через простий егоїзм і небажання втрачати в дочці співмешканку й супутницю життя, поступившись якомусь чоловікові — цілком влаштовувало. Вища за матір, панна фон Тюммлер успадкувала її каштанові очі; а проте, замість материної наївної жвавості, у її погляді читалася задумлива прохолода. Анна мала вроджену клишоногість, яку в дитинстві прооперували без тривалого успіху і яка завжди перешкоджала дівчині в танці, спорті, та й узагалі участі в молодіжному житті. Переживати тілесну ваду їй допомагали закладені від природи надзвичайні розумові здібності, які через обставини лише посилилися. З легкістю, хоч і брала лиш один-два приватні уроки в день, дівчина закінчила гімназію, склала іспит на атестат зрілості, але відтак не стала займатися жодною

наукою, віддавши перевагу образотворчому мистецтву. Спершу її зацікавила пластика, потім — малювання, і вже в бутність ученицею вона виявила схильність до високодуховного, абстрактно-символічного, імпресіоністичного та строго інтелектуального стилю, що гребував прямим наслідуванням природи, трансфігуруючи її натомість у кубічні, математичні форми. Пані фон Тюммлер з печальною пошаною дивилася на картини своєї доньки, у яких високорозвинуте поєднувалося із примітивним, декоративне — із глибинним, витончений смак до комбінацій кольорів — з аскезою форм.

— Глибоко, дуже глибоко, моя люба, — казала вона. — Професорові Цумштеґу точно буде до вподоби. Він навчив тебе писати в цьому напрямку, він його розуміє і бачить у ньому красу. Такі картини треба вміти цінувати. Як ти назвеш цю роботу?

— Дерева у вечірньому вітерці.

— Це хоч трохи підказує напрям твоїх думок. Оці конуси й кола на сіро-жовтому тлі — це дерева, а ця вигадлива лінія, що розмотується по спіралі — це, отже, вечірній вітерець? Цікаво, Анно, цікаво. Але ж, боже милий, доню моя! Що ви робите з прекрасної природи? Невже тобі не хочеться хоч один-однісінький раз у своїм мистецтві запропонувати відраду почуттям, намалювати бодай щось для серця — якийсь гарненький квітковий натюрморт, свіжий букет бузку, такий близький до натури, що мало не відчуваєш його чарівний аромат, а поруч із вазою — пару фігурок з мейсенської порцеляни: парубок посилає повітряний цілунок молодиці... І щоб усе це відображалося у блискучій, наполірованій поверхні стола...

— Ах, мамо, припини, припини! У тебе, звісно, буйна фантазія. Але хіба ж можна таке нині малювати?

— Анно! Ти, із твоїм обдаруванням, і не в змозі зобразити таку милу, радісну картинку?

— Не в тім річ, мамо, чи здатна я, чи ні. Але так малювати просто більше неможливо. Не може мистецтво бути таким за нинішнього становища!

— Що ж, тим гірше для мистецтва і становища! Ні, дитино, пробач, я не те хотіла сказати. Якщо на заваді цьому стоїть прогресивне життя, то немає про що горювати. Навпаки, гірше було б, якби ми від нього відстали. Я це чудово розумію. І розумію, що потрібен справжній геній, щоб вигадати таку промовисту лінію, як твоя. Мені вона ні про що не каже, але бачу: вона, безперечно, сповнена змісту.

Анна поцілувала матір, якнайдалі тримаючи від неї палітру й мокрий пензлик. Розалія і собі поцілувала її, а в глибині душі раділа, що її вбрана в малярську сорочку донька в цій абстрактній і, як їй здавалося, позбавленій усякого чуття, але все ж практичній, діяльності знаходила якусь утіху та зрівноважувала свої численні втрати.

Те, як сильно кульгава хода перешкоджає протилежній статі милуватися дівочою вродою, панна фон Тюммлер дізналася рано. Знання це прищепило їй гордовиту манеру поведінки, що спершу боронила її, наче зброя, а з часом, як це часто трапляється, стала відштовхувати й душити в зародку симпатію навіть тих юнаків, яким байдужою була її клишавість. Вона покохала одного разу, невдовзі після переїзду. Пристрасть ця викликала в неї страждання і сором, адже була зумовлена тілесною красою молодого юнака, хіміка за освітою, що збирався якомога швидше зробити науку своїм джерелом прибутку й, після складання докторського іспиту, здобути шановану та високооплачувану посаду на якомусь дюссельдорфському хімічному заводі. Відкритий, діяльний характер

завойовував йому приязнь чоловіків, а в поєднанні зі смаглявою вродою — і поготів зробив його об'єктом зітхань усіх дівчаток і жінок у товаристві. Всі його обожнювали — і жовтороті пуцьвірінки, і старі ворóни. Анна ж презирала себе за те, що упадає за тим, за ким упадають усі. Марно вона боролася з чуттєвою пристрастю за власну гідність: та безжально зробила її однією з багатьох.

До слова, доктор Брюннер (так звали красеня) мав певну — безперечно зумовлену його амбітним і працелюбним характером — схильність до вищого й вишуканого. Тож певний час він неприховано залицявся до панни фон Тюммлер: теревенив з нею в товаристві про літературу й мистецтво, солодко нашіптував їй на вушко дошкульні дотепи про ту чи іншу свою шанувальницю. Здавалося, він бачив у ній свою спільницю проти цієї позбавленої будь-яких відмінних рис, хтивої посередності, що звідусіль не давала йому спокою. Імовірно, він не усвідомлював, як велося їй і яке гірко-солодке задоволення приносило їй його кепкування з інших жінок. Її розум був для нього лише притулком від переслідувань закоханого жіноцтва, і добивався її прихильності він тільки через те, що надавав чималого значення її думкам і почуттям. Анна була глибоко, сильно спокушена відповісти взаємністю, хоч і знала: це було б лише виправданням її слабкості перед його чоловічою вродою. Коли його залицяння стали дедалі більше скидатися на сватання, її це приємно та солодко вразило. Ще трохи, здавалося, і він освідчиться! Вона без вагань вийшла б за нього заміж, лише почувши вирішальні слова; але до них так і не дійшло. Його високодуховності забракло, щоб полюбити її попри кульгавість й, окрім того, скромний посаг. Молоді люди невдовзі розійшлися. Брюннер побрався з донькою одного багатого фабриканта з Бохума, куди й переїхав, ставши

до праці на хімічному виробництві тестя — до розпачу дюссельдорфських дам і полегшення Анни.

Розалії було відомо про цей болісний епізод із життя доньки. І навіть якби остання одного дня не кинулася їй на груди в нападі нестримної відвертості, обливаючись гіркими сльозами через те, що називала своїм безчестям, мати б дізналася про все. Пані фон Тюммлер, хоч загалом і не була дуже метикуватою, мала виняткове чуття, доброзичливу й позбавлену підступності здатність миттєво помічати всі душевні та психічні коливання, що ними природа наділила жіночу стать, а тому зауважувала всі зміни настрою і стану у своїх колах. Дівоча усмішка, ніким не помічена й нікому не призначена; легкий рум'янець і блиск в очах — ці подробиці моментально видавали їй, яка панна в кого була закохана. Про свої спостереження пані фон Тюммлер часто розповідала довіреній доньці, хоч ту й обходили стороною і мало цікавили ці деталі. Ще на ранніх термінах вона безпомилково визначала жінку при надії і, коли ділилася цими знаннями, незмінно переходила на простонародну мову — як і завжди, коли говорила про такі радісні та природні речі: «А така-то — беремена!». Її тішило, що Анна помагає молодшому братові — той ходив у старші класи гімназії — з домашніми завданнями. Наївне, проте гостре психологічне чуття підказало їй: свідомо чи несвідомо, донька знаходить відраду від своєї ганьби в цьому поважному чоловічому занятті.

Не можна сказати, щоб вона з особливою участю ставилася до сина — довготелесого, рудоволосого, схожого на покійного батька. Він показував мало схильності до гуманістичних студій, цікавився будівництвом доріг і мостів та мріяв стати інженером. Прохолодна, поверхнева й більше про людське око турботлива приязнь — от і все, на що вона була до нього спроможна. До дочки ж горнулася, як